

Humanistički intelektualac: jedanaest teza¹

I.

Ne treba pokušavati definirati humanistiku pitajući šta je to zajedničko humanističkim odsjecima što ih razlikuje od ostatka univerziteta. Interesantna linija razlikovanja je, namjesto toga, ona koja siječe te odsjeke i disciplinarne matrice. Ona razlikuje one koji su zaokupljeni jasno postavljenim kriterijima za doprinos znanju od onih koji pokušavaju proširiti svoje vlastite moralne imaginacije. Ovi potonji čitaju knjige kako bi proširili svoj osjećaj za ono što je moguće i važno – bilo za sebe lično, bilo za njihovo društvo. Nazovimo ovu grupu ljudi ‘humanističkim intelektualcima’. Takve ćemo nekad češće naći na odsjecima za antropologiju nego na odsjecima za klasične studije, ponekad prije na pravnom fakultetu nego na odsjeku za filozofiju.

II.

Ako bi neko postavio pri tome pitanje šta je to u čemu su ovi ljudi dobri, koju uopće društvenu funkciju obavljaju onda odgovor koji bi glasio ‘poučavanje’ ili ‘istraživanje’ ne bi baš bio dobar. Njihova ideja poučavanja – ili barem neke vrste poučavanja koju nastoje razviti – ne bi se mogla nazvati komunikacijom znanja, već prije komešanjem klinaca. Kada takvi apliciraju za neki grant ili za plaćeno odsustvo i kada moraju ispunjavati uštogljene formule o ciljevima i metodama svog nazovi istraživačkog projekta, oni istinski samo žele da pročitaju još više i više knjiga u nadi da će postati drugačijom vrstom osobe.

III.

Dakle, istinska društvena funkcija humanističkih intelektualaca je da svojim studentima usađuju sumnju u njihove samopredodžbe i sumnju u društvo kojem pripadaju. Ovi ljudi su učitelji koji osiguravaju to da svaka nova generacija ima pomalo drugačiju moralnu svijest od one prethodne.

¹ Naslov izvornika: „The Humanistic Intellectual: Eleven Theses“ u Richard Rorty, *Philosophy and Social Hope*, Penguin Books, 1999; 127-130.

IV.

Međutim, kada dospijemo na teren rasprava o javnoj podršci visokom obrazovanju, gledat ćemo da o ovoj društvenoj funkciji puno ne pričamo. Zaista, kako bismo tim upravnim odborima, vladinim komisijama i sličnim tijelima mogli reći da nam je funkcija upravo da komešamo stvari, da nam je cilj da se naše društvo zastidi, da želimo da ga stalno izbacujemo iz težišta. Ne možemo poreskim obveznicima baš reći da nas oni treba da plaćaju da bismo učinili to da njihova djeca počnu razmišljati drugačije od njih. Pa ipak, negdje duboko u sebi, svi – čak i najprosječniji poreski obveznici – znaju da je baš to jedna od stvari zbog koje koledži i univerziteti uopće postoje. Međutim, niko ne može sebi priuštiti da to i javno obznani.

V.

Mi, humanistički intelektualci, nalazimo se u poziciji sličnoj onoj propovjednikâ ‘društvenog evanđelja’ ili ‘teologije oslobođenja’, poziciji svećenika koji sebe razumijevaju kao ljude koji predano rade na izgradnji kraljevstva Božijeg na zemlji. Njihovi protivnici to djelovanje smatraju ljevičarskim političkim djelovanjem. Svećenstvo je, reći će ti neprijatelji, plaćeno da prenosi Božiju riječ, a ne da se miješa u politiku. Tako smo i mi optuženi za ‘politizaciju humanistike’, a plaćeni smo, jel’te da doprinosimo znanju i da isto komuniciramo. Mi, sa svoje strane pak ne možemo ozbiljno prihvatiti ideju da postoji neka depolitizirana humanistika, kao što ni oni svećenici ne vide smisla u ideji neke depolitizirane crkve.

VI.

Od nas se još uvijek očekuje da pravimo ritualne zvukove na koje je uho naših upravljača i osnivača naviklo – zvukove o „objektivnim kriterijima izvrsnosti“, o „fundamentalnim moralnim i duhovnim vrijednostima“, o „trajnim pitanjima koja proizlaze iz ljudskog stanja“ i tako dalje, baš kao što se od liberalnog svećenstva očekuje mrmljanje vjerskih postulata napisanih u davna, mnogo jednostavnija vremena. Ali, oni među nama koji su impresionirani antiplatonističkim, antiesencijalističkim, historicističkim, naturalističkim autorima iz proteklih nekoliko stoljeća (ljudima kao što su bili Hegel, Darwin, Freud, Weber, Dewey i Foucault) moraju ili postati cinični ili pokušati da ove ritualne fraze nekako preodjenu u skladu sa svojom mukom stečenim konstrukcijama.

VII.

Ova tenzija između javne retorike i privatnog osjećaja misije čini akademiju općenito, a humanističke intelektualce posebno, ranjivim u očima raznih lovaca na herezu. Ambiciozni političari kao što je William Bennett – ili cinični

novinari kao mlađahni William Buckley (autor knjige *God and Man at Yale*) ili Charles Sykes (autor knjige *Profscam*) uvijek će ukazivati na taj raskol između oficijelne retorike i stvarne prakse. Međutim, obično takav lov na herezu brzo okopni pred solidarnošću univerzitetskih kolega. Uvijek se tu nađu profesori fizike ili prava, dakle ljudi s kojima se niko ne želi zezati, uvijek profesori antropologije ili francuskog jezika i književnosti mogu računati na Američku asocijaciju univerzitetskih profesora, na podršku svojih kolega koji niti znaju niti ih je posebno briga šta ovi drugi rade.

VIII.

U nedavnoj zbrci oko humanistike lovci na herezu su naišli na ranjivije mete nego obično. Njih Allan Bloom naziva ‘ničeaniziranom ljevicom’. Ova ljevica je jedna anomalija u Americi. Naime, u prošlosti, američka ljevica zahtjevala je od svoje zemlje da bude dostojna svojih ideala, da krene tim putem dalje šireći ljudsku slobodu koju su zacrtali naši preci: putem koji nas je vodio od oslobađanja robova, preko borbi za ženska prava, Wagnerovog zakona² i Pokreta za građanska prava, do savremenog feminizma i pokreta za slobodu homoseksualaca. Međutim, ova ničeanizirana ljevica svojoj zemlji poručuje da je zapravo pokvarena do srži – da je rasističko, seksističko, imperijalističko društvo, da mu se nipošto ne može vjerovati, da mu se svaki iskaz mora nemilosrdno dekonstruirati.

IX.

Još jedan razlog zašto je ova ljevica postala posebno ranjiva meta je u tome što je pretjerano opsjednuta sobom, uvučena u sebe, uz to što je i pretjerano isfilozofirana. Ona, u stvari, ozbiljno prihvaća neobičnu sugestiju Paula de Mana da se ‘problemima ideologije i u produžetku same politike može pristupiti jedino na temelju kritičko-jezičke analize’. Ona kao da prihvaća onu fantastičnu tvrdnju Hillis Millera da će ‘milenij [univerzalnog mira i pravde među ljudima] nastupiti kada svi muškarci i žene postanu dobri čitači u de Manovom smislu’. Kada ih se upita da ponude neku utopijsku projekciju naše zemlje u budućnosti, ovi novi ljevičari odgovaraju na liniji Foucaultovih najluđih stavova. Kada su, naime, jednom Foucaulta upitali zašto nikada nije ponudio neku utopiju, rekao je sljedeće: ‘mislim da zamišljati drugačiji sistem znači produžavati svoje učešće u sadašnjem sistemu’. Naravno, de Man i Foucault su bili (a Miller još uvijek jeste) daleko bolji nego što se može razabrati iz ovih par stavova, ali neki od njihovih sljedbenika su mnogo gori. Ova pretjerano isfilozofirana i samoopsjednuta ljevica zapravo je samo odraz u ogledalu isto tako isfilozofiranih

² Zakon o pojačanju državne potrošnje kojim se opravdava država blagostanja, prema njemačkom ekonomistu Adolfu Wagneru.

i samoopsjednutih štrosijanaca³. Prijezir koji obje grupacije osjećaju prema savremenom američkom društvu je toliko velik da ih čini impotentnim pred izazovima nacionalne, državne ili pak lokalne politike. To onda znači da će oni *svu* svoju energiju trošiti samo na akademsku politiku.

X.

Ova dva tabora trenutno vode lažne bitke oko listi obavezne literature. Štrosijanci kažu da kriterij za obaveznu literaturu mora biti intrinzična izvrsnost, dok ničeanizirana ljevice smatra da to mora biti pravičnost – npr. prema ženama, crncima, Trećem svijetu. Oba tabora su u krivu. Lista obavezne literature treba da čuva ravnotežu između dvije potrebe. Prva je potreba da studenti steknu zajednički referentni okvir s ljudima iz prethodnih generacija i drugih društvenih klasa – tako da su većinom iste knjige čitali i studirali djedovi i unuci koji su pohađali University of Wisconsin u Whitewateru i ljudi koji su pohađali Stanford. Druga potreba tiče se predavača koji moraju biti u mogućnosti da govore o knjigama koje su ih posebno dojmile, koje su ih posebno uzbudile i promijenile im živote – a ne da moraju predavati po silabusima koje im je isporučio neki odbor.

XI.

Filozofi obrazovanja, dobronamjerni odbori i vladine agencije pokušavale su razumjeti, definirati i upravljati humanistikom. Stvar je, međutim u tome da se humanistika mora očuvati u svojim brzim mijenama upravo da bi ostala neupravljiva, da bi ostala upravo takva da se ne može definirati. Sve što nam je potrebno da bismo održali to stanje stalne mijene u humanistici je dobra stara akademska sloboda. Sloboda da se možemo otarasiti lovaca na herezu i njihovih pokliča o ‘politizaciji’ kao i sloboda da svaki naredni naraštaj mladih docenata može da prezre i odbaci odsječku staru gardu, istu onu kojoj duguje svoje namještenje, bit će dovoljne da humanistika ostane svoja. Ako vam se pak ne dopada naročita ideološka klima koja vlada na odsjecima za engleski jezik i književnost danas, samo sačekajte novu generaciju. Vidjet ćete šta će se desiti ničeaniziranoj ljevici kada dođe njeno vrijeme da siđe s trona. Recimo, tamo negdje 2010. Kladim se da najtalentiraniji doktoranti s katedre engleskog te godine neće htjeti ni da čuju za termine kao što je ‘binarna opozicija’ ili ‘hegemonijski diskurs’.

Prijevod:

Asim Mujkić

³ Prema Claude Levi-Straussu.